

Nissanlaxens historia

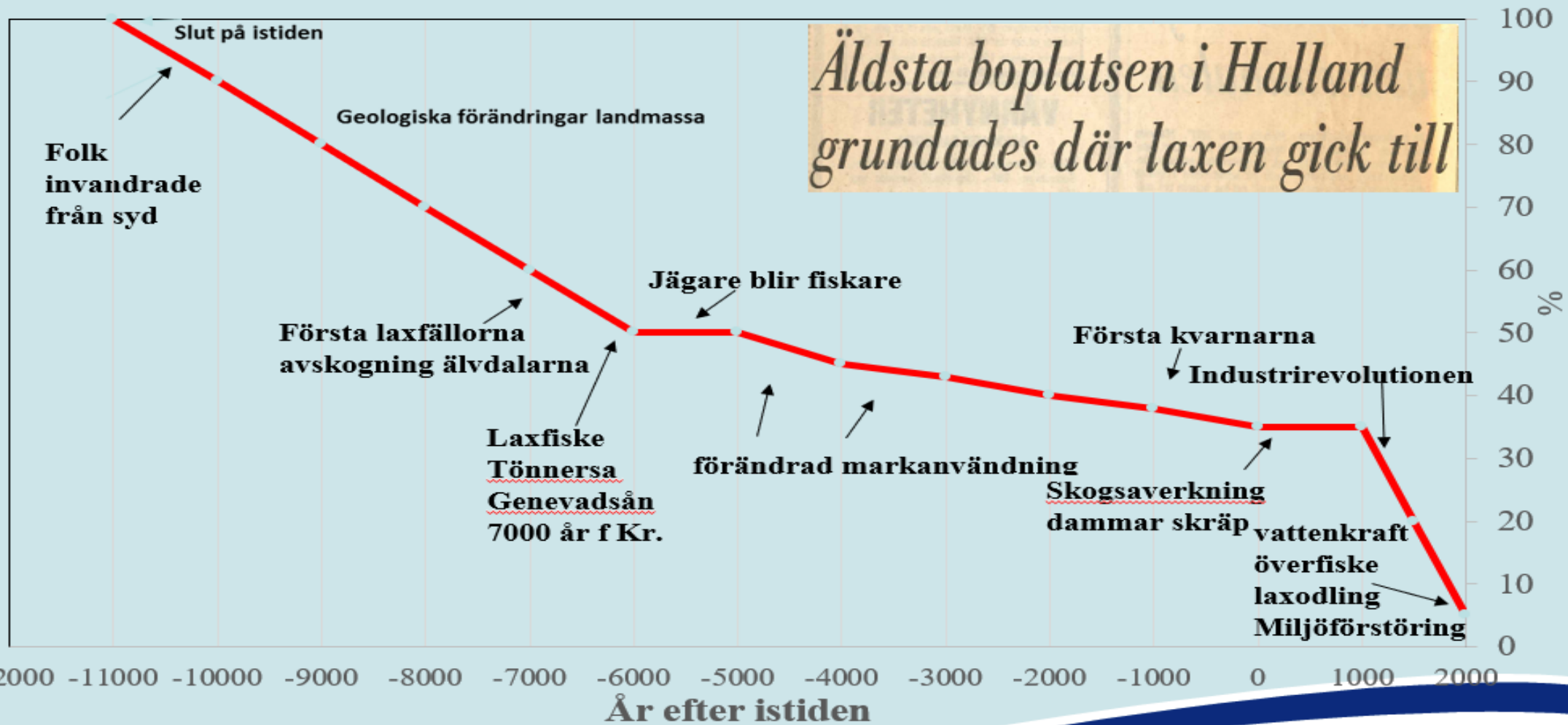
Hans Schibli Lundahl
Naturvård & Miljöövervakning

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN

Laxens utveckling sedan sista istiden

Fritt efter: Frank Jensen Museum of Natural History, Aarhus, Denmark 1991

Laxens livscykel

Hallandslaxens biologi

Smolt – dags att vandra till havs

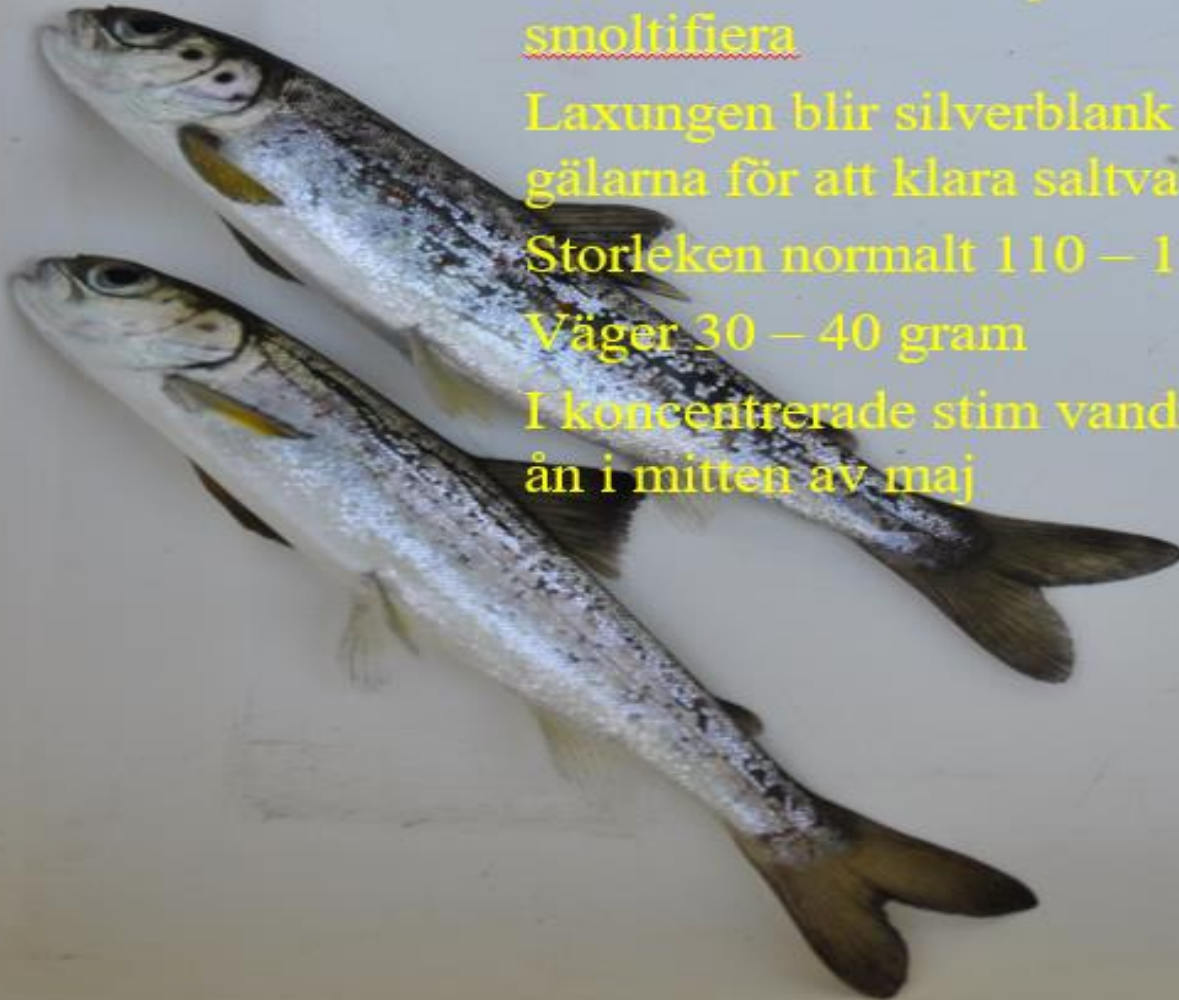
I mitten av mars börjar 2 och 3 åriga laxungar att smoltifiera

Laxungen blir silverblank och utvecklar kloridceller i gälarna för att klara saltvattenfasen

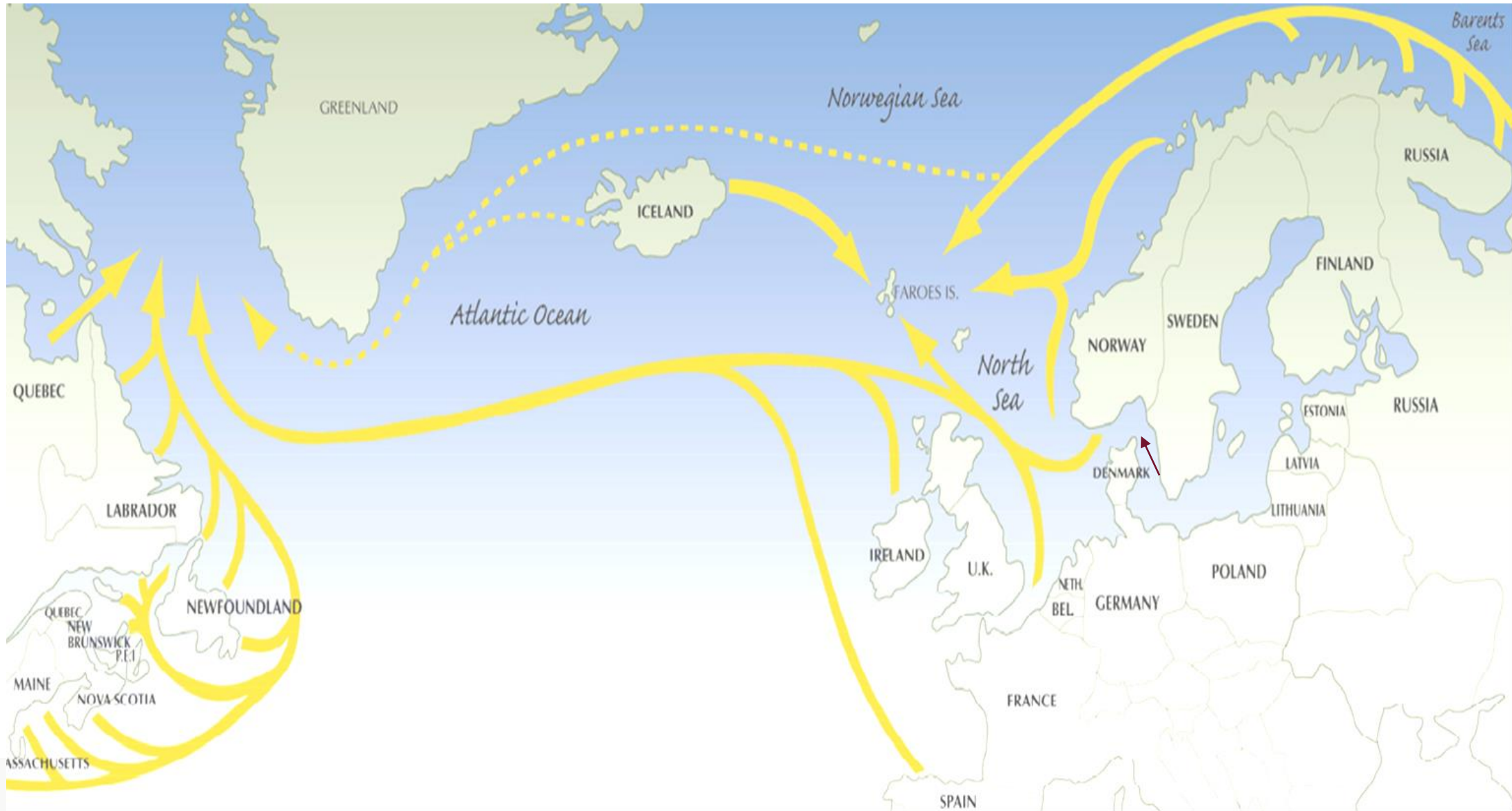
Storleken normalt 110 – 170 mm, i medeltal 150mm

Väger 30 – 40 gram

I koncentrerade stim vandrar de ut till havs, sista lämnar ån i mitten av maj

Laxens vandringsmønster i Atlanten

Efter 1 -4 år i havet återvänder laxen till sin födelseå

Att sådan mera svart än hvit, mager och dålig fisk kan vara densamma som 1 a 2 månader förut silfverblank hoppade i forsarna vill man icke tro och detta factum är tyvärr så litet känt, att icke längre än 3 år sedan vid Domstol, dylik fisk av de lagkloke förklarades vara icke-lax". Gerhard von Yhlen 1873

Nissan – laxen gick historiskt till Nissafors

Fiske i Nissan på Stenåldern

Laxen var säkerligen en bidragande orsak till att människor slog sig ned vid Nissan

Äldre stenåldern 10 000 – 4100 år fK levde man på laxen och jakt.

Kroken var det vanligaste och troligen äldsta fiskeredskapet.

Stenålderns fiskare tillverkade sina metkrokar av horn och ben.

Dessa krokar tillsammans med spjut, pil och båge, flätade burar och olika typer av inspärningar var sannolikt de första egentliga fiskeredskapen

Benkrok 8000 år gammal

Bohusläns museum

Laxfiske historik

- Spår av bosättningar från stenåldern vid Karsefors Lagan (12000 – 1700 f.Kr.)
- År 1160 beslöt danska kungen Valdemar 1 att munkarna i Ringstedts kloster skulle ha del av fisket i Lagan (skatt 1200 lax/år (5 ton))
- År 1194 anlades Cisterciensierklostret vid Viskans mynning pga givande laxfisket vid Åsbro
- Laxfisket i Nissan omnämns 1209

Nissan 1300 -1600

1417 utfärdar Erik av Pommern förnyade privilegier för Halmstads borgare att fiska i Nissan Vid Halmstad.

1491 tilldelas Svartbröderna (dominikanmunkar) ett av konventet i Lunds fem fisken.

Kyrkan hade ett stort inflytande vid denna tidpunkt.

Genom reformationen på 1500-talet kom mycket av kyrkans ägo att tillhöra kronan

1532 bekräftas privilegierna från 1417 av Fredrik I och vidare utvecklas av Kristian III 1539

1561 kommer det påbud till Halmstads borgare från Danska konungen Kristian VI att garnen skall bort

”da Bönderna i Halmstad og Thöndersse Herreder have klagat over, at disse bundgarn ödelaegge deres Laksefiskeri”

Nissan 1300 -1600

Fiskevård på 1500-talet

- Stök och klagomål i Nissan
- 1586 beslutar danske kungen att fisket skall upphöra 25 juli
- ”Laeggefiskena kunne have fri opgang og bruke deres leag”

Nissan 1600 - 1800

- Rökt Halmstadslax på export från början av 1600-talet till hela Hansaområdet. I Stockholm "ätes de af de skönaste damer med synnerlig smak"
- 1796 skrev Pehr Osbeck att med undantag för laxfisket var fisket i Laholmsbukten av ringa betydelse under 1700-talet
- Osbeck omtalar även oskicket om våren fiska efter "laxebarn" men tillägger att den är "den bästa fisk jag smakat" !!

Fiskevård på 1700-talet

A close-up photograph of a fish's head, likely a salmon, showing its eye, mouth, and scales. The fish is positioned on the right side of the frame, with its head facing left. The background is dark, making the fish's features stand out.

1766 kom en nationell fiskestadga som innehöll regler om kungsådra och ljustringsförbud vid laxens lekperiod.

Ingen stor genomslagskraft, lokala beslutsfattare drog sig för att införa bestämmelserna.

1774 skriver Georg Marin med anledning av nedgången i laxfångsterna att ”sjelva fangsten är ock lik deri at det ansenligen aftager, så i de Halländska som i de Norrländska Älvfverna”

1796 tycker Per Osbeck att havsfisket av lax inte får hindras för att ”innan han genom vidare arbete up för strömmen aftagit i sin godhet”

1855: Baron Cederström gjorde laxodlingsförsök vid Oskarström, men gav upp ganska snabbt.

1870: Ett laxkläckeri byggdes därpå i Oskarström av Slottmöllans AB. Ca 300 000 laxyngel sattes ut fram till sekelskiftet, ingen effekt på fisket.

1871: Skriver fiskeritjänsteman Widegren att på grund av dammar nedströms numera endast en och annan lax undantagsvis kommer upp över Hallands läns gräns.

1873: Noterar Gerhard von Yhlen att olika åtgärder äntligen införts för att hjälpa upp fisket. Men vädjar till allmänheten att inte köpa lax eller ens någon fisk som ser ut som lax.

1880 Betydande turistfiske i Oskarström mitten slutet av 1800-talet, Minister Thomas klippa i Maredsforsen Oskarström.

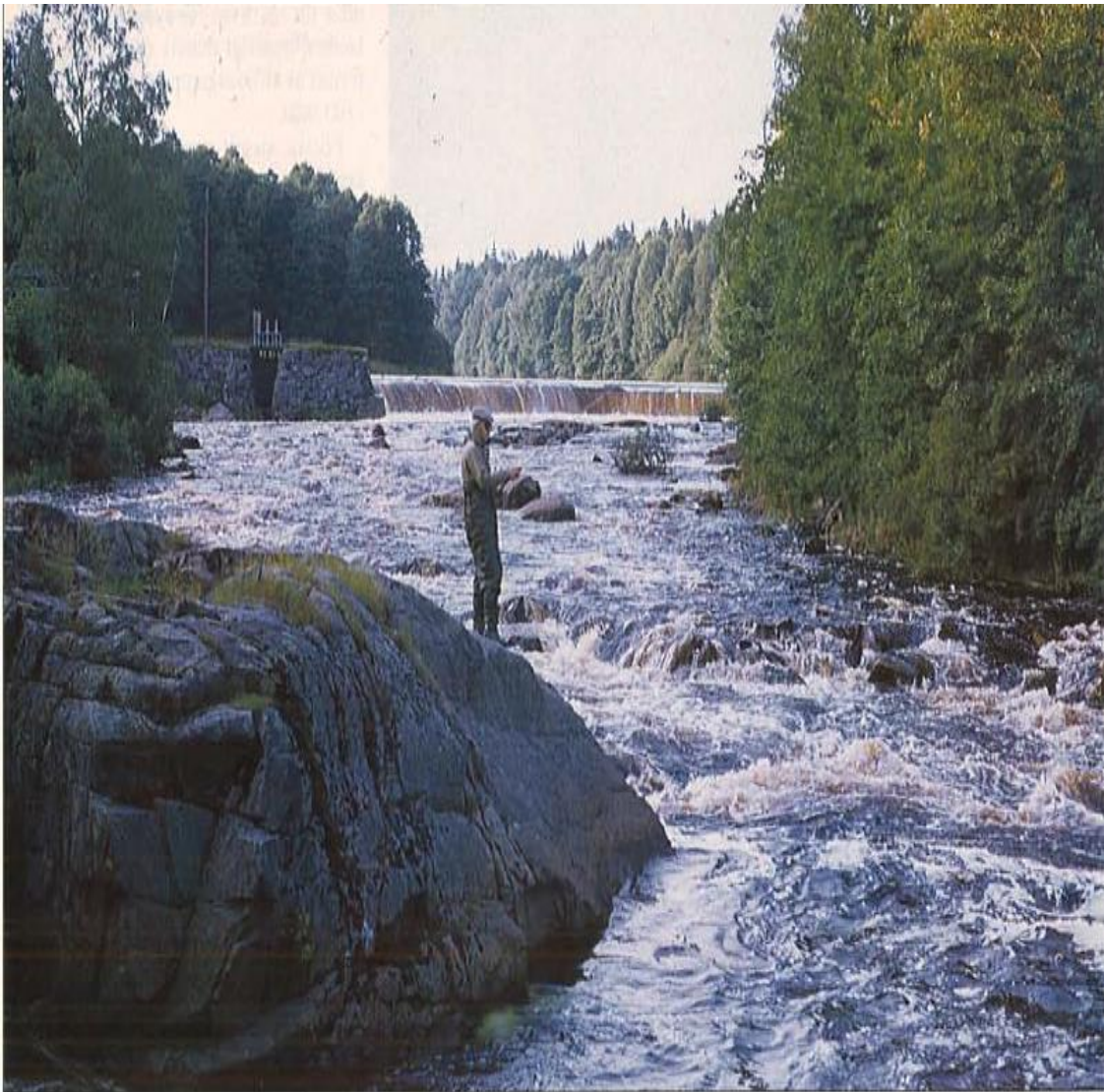
Laxlorder i Nissan på 1800-talets slut

USA:s ambassadör William Widgery Thomas Jr hade ett favoritställe vid klippan i Maredsforsen. Vid ett fisketillfälle räknade han 100 laxhopp på 12 minuter.

Sportfiskarna fick betala 200 pound sterling (3600kr) för fiskerätten. För denna summa kunde man 1880 få 60 kor eller 600 får!

NISSAN, LAXFISKE VID ØSKARSSTRÖM, HALLAND.

Minister Thomas klippa i Maredsforsen. Bilden tagen innan fallet byggdes ut. I dag finns här ett kraftverk, som stod färdigt under slutet av 1980-talet. (Foto: Brodde Almer)

Wallbergs fasta laxfiske vid Slottsmöllan

Nissans fasta laxfiske vid
Wallbergs Slottsmöllan

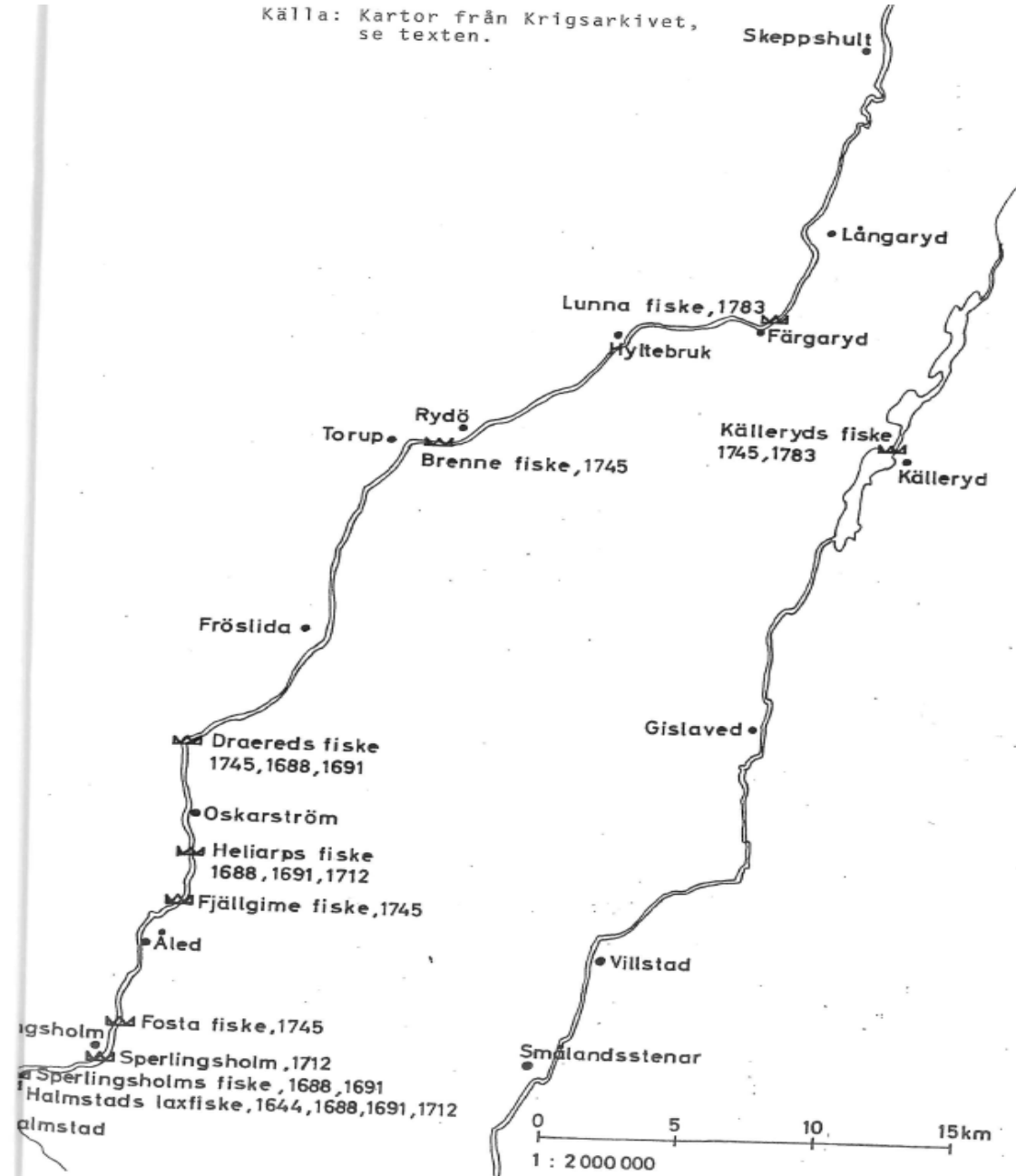
1855: 1171 lax 4 ton

Foto: Digitalt museum

Fasta fisken lokalisering i Nissan

Inte bara fiske i ån, omfattande kustfiske

Figur 9.
Strandsätt i Laholmsbukten
1912.
Källa: I. Arwidsson, Halländska
laxfisken, s 100.

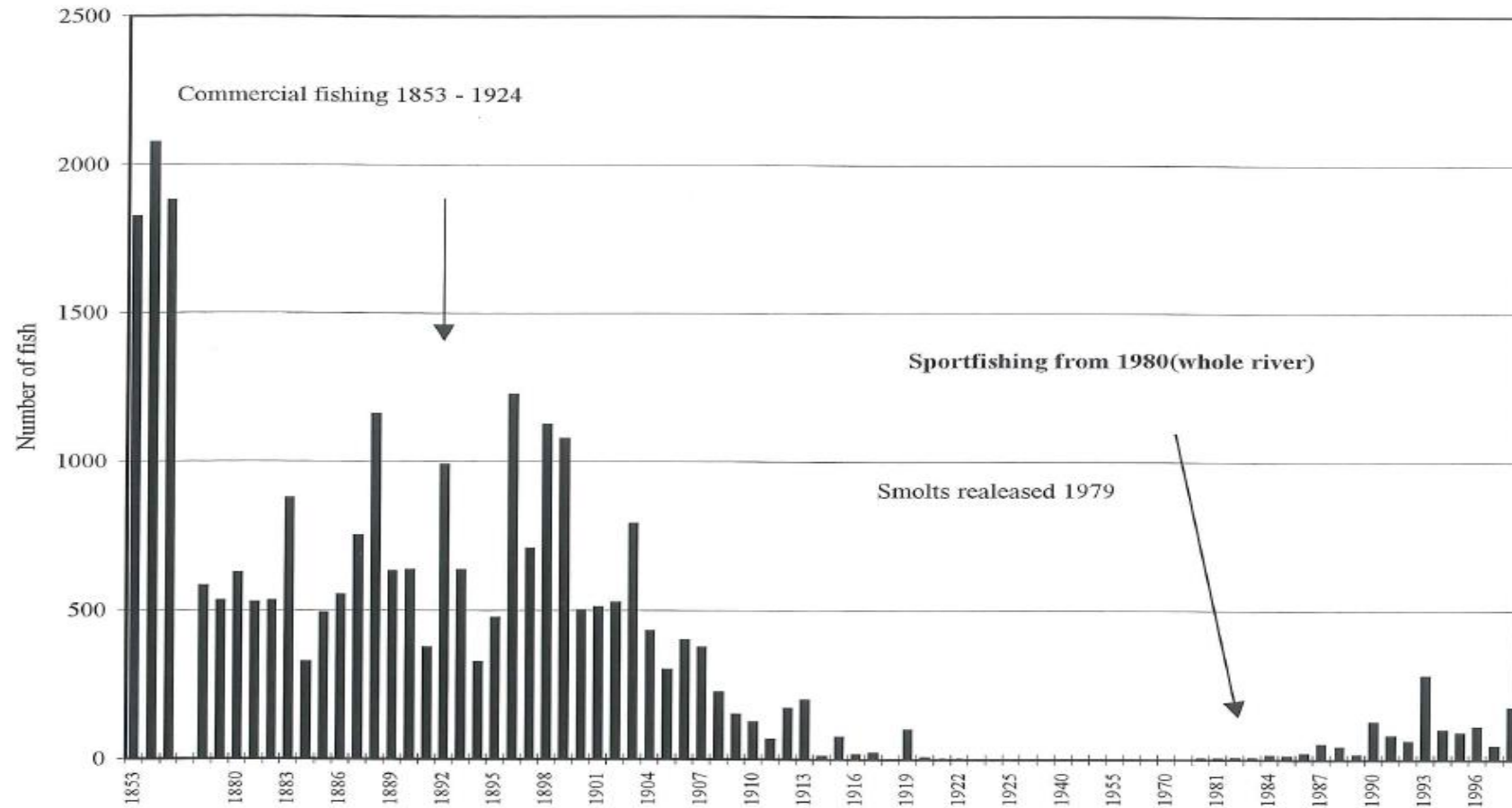
1 mil

Laxfångsten vid Slottsmöllans fasta fiske 1853 - 1998

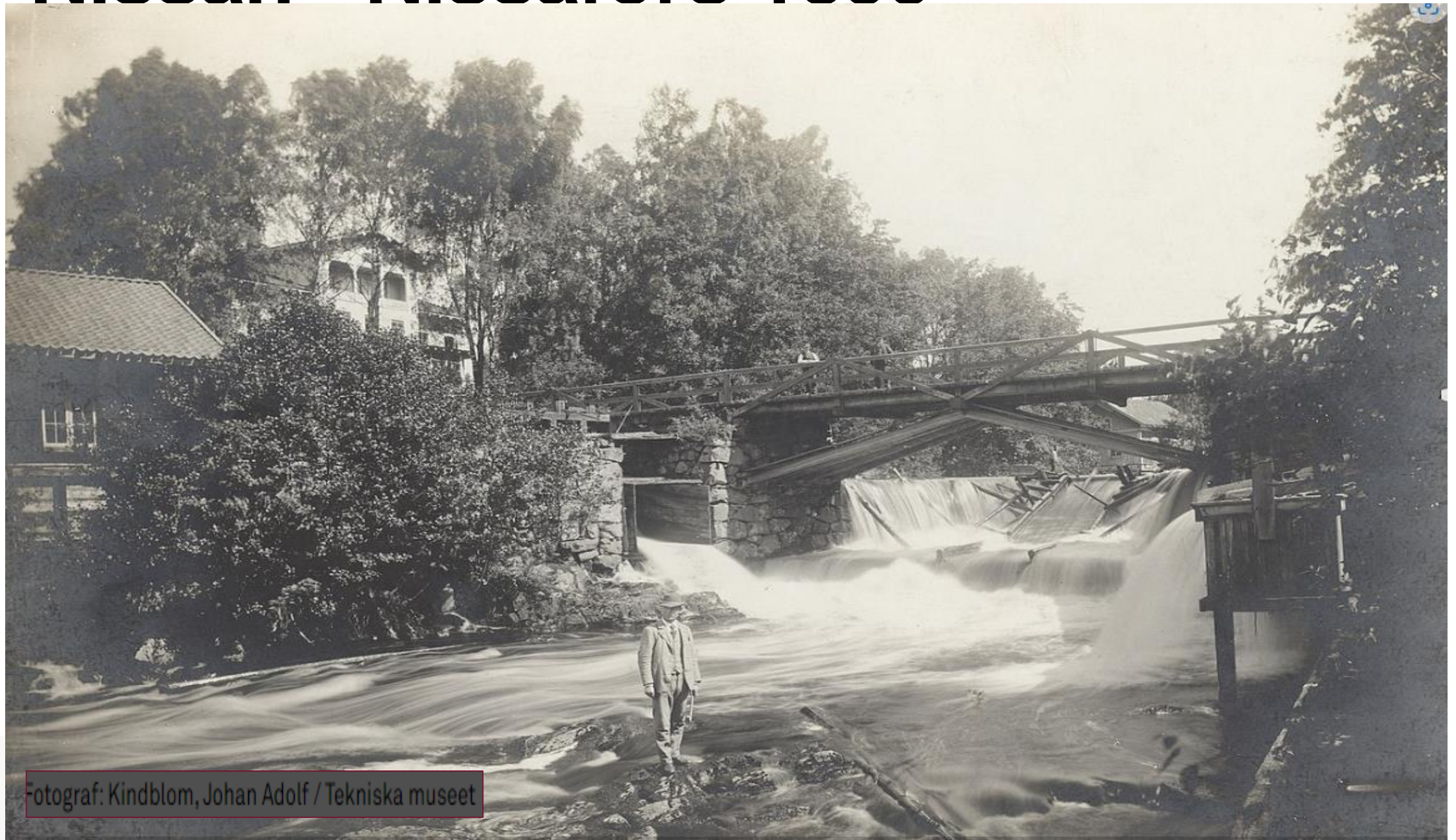
Catch of salmon at Slottsmöllan in River Nissan
1853 - 1998

Data: Länsstyrelsen i Hallands län

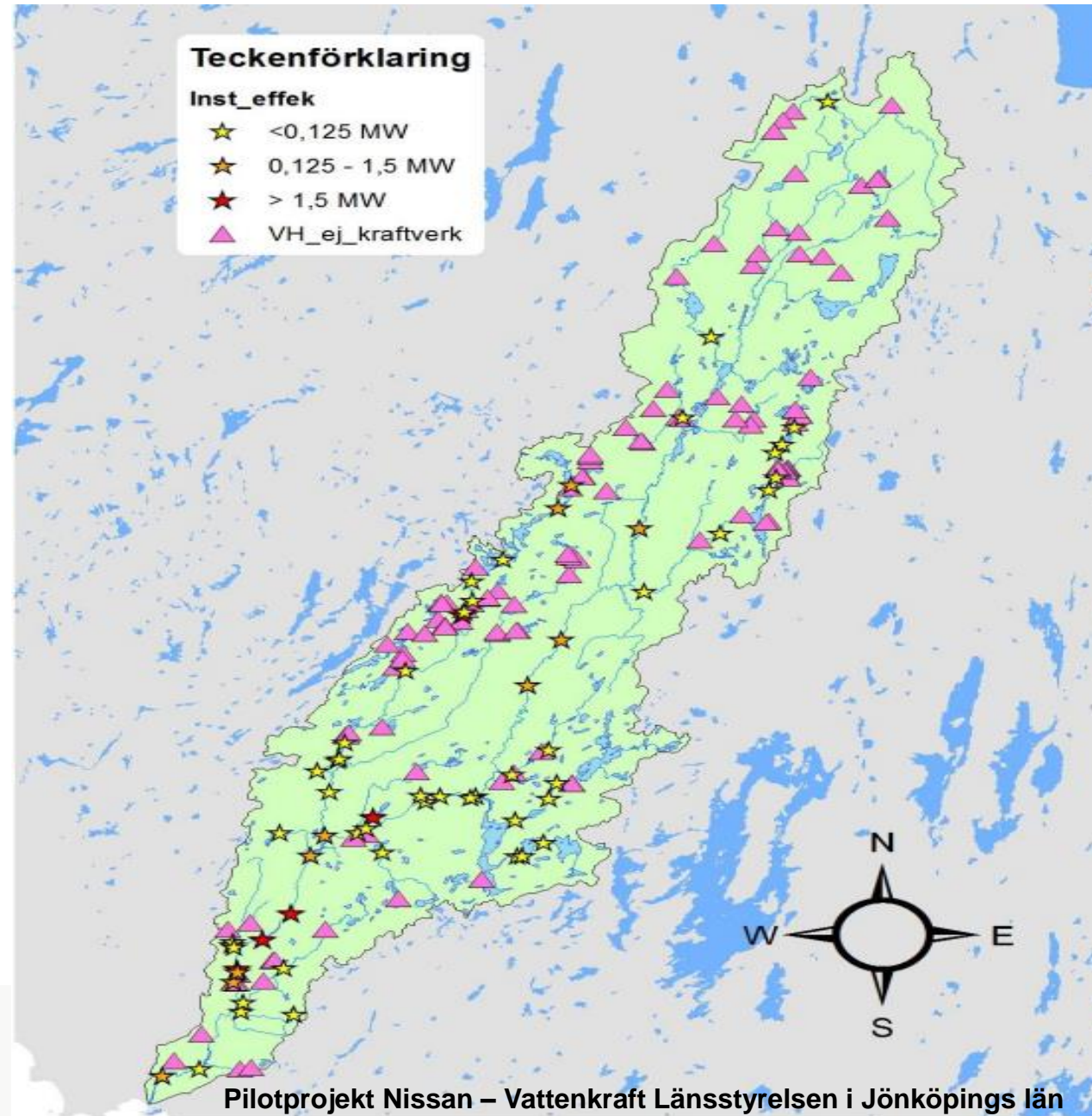
Nissan - Nissafors 1899

Fotograf: Kindblom, Johan Adolf / Tekniska museet

Artificiella vandringshinder i Nissan avro

Äldsta laxtrappan Nissan Sperlingsholm

1903, (Nyebro Nissan 1877)

Drygt 50 passager byggda 1980 – 2008

Kammarrappa med under- och överströmsöppningar vanligaste

Från laxå till avloppsdike

Redan 1917 uppvisar bottendjurfaunan kraftiga störningar av utsläppen från pappersbruken.

Från Laxå till avloppsdike

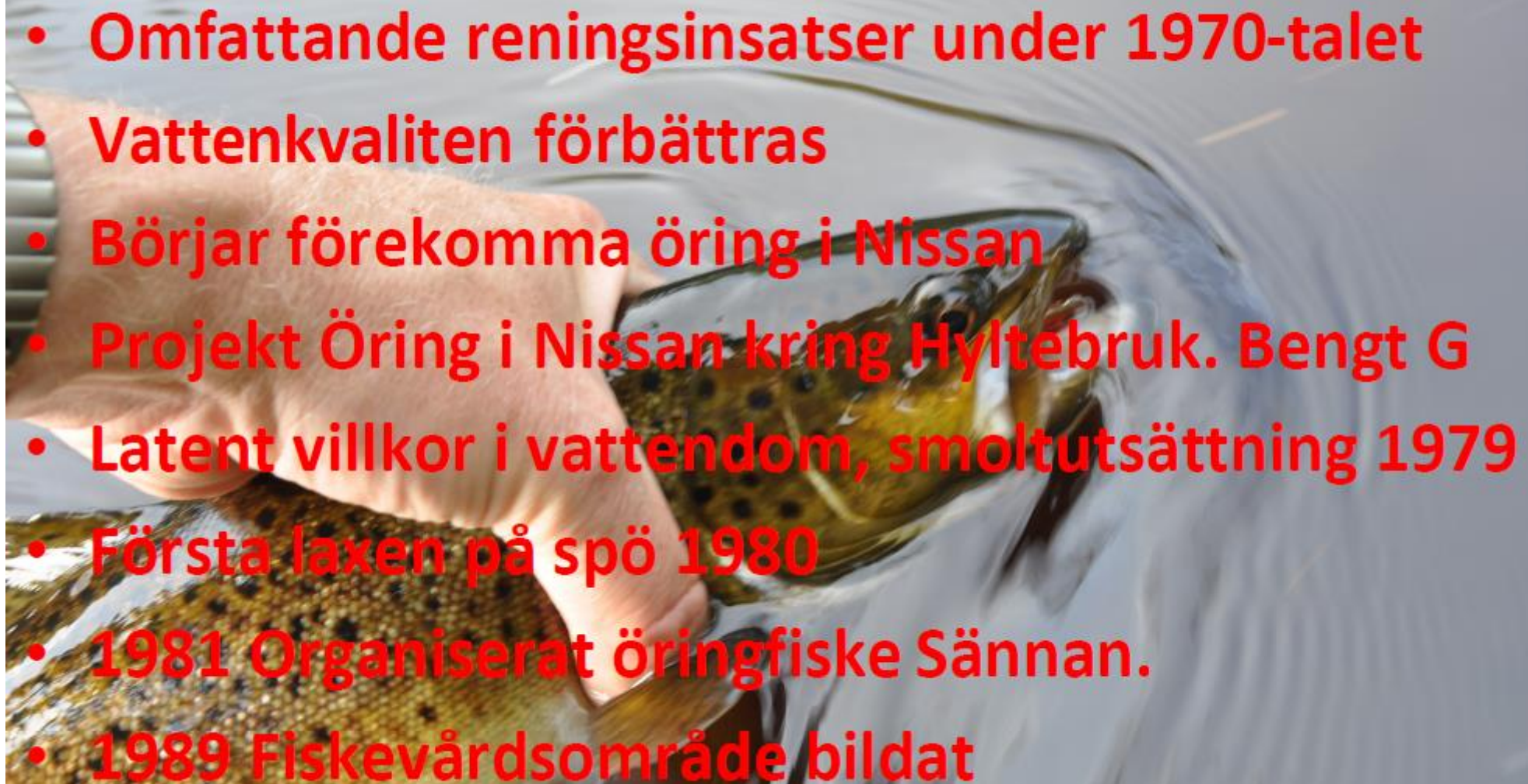
- Industrietablering och vattenkraftspåverkan
- Hylte bruk etableras 1909
- Sulfitfabriker Rydöbruk och Oskarsström
- Sista 3 Nissanlaxarna fångas 1922, "samtliga var odugliga att äta"
- Vattendom 1927 befriar Sperlingsholms kraftverk från skyldighet att hålla laxtrappa då laxen försvunnit pga att "vattnet i ån är starkt förorenat, huvudsakligen av ämnen från fabriksanläggningar invid ån"
- Nissan riksbekant som – Döda floden

Från laxå till avloppsdike

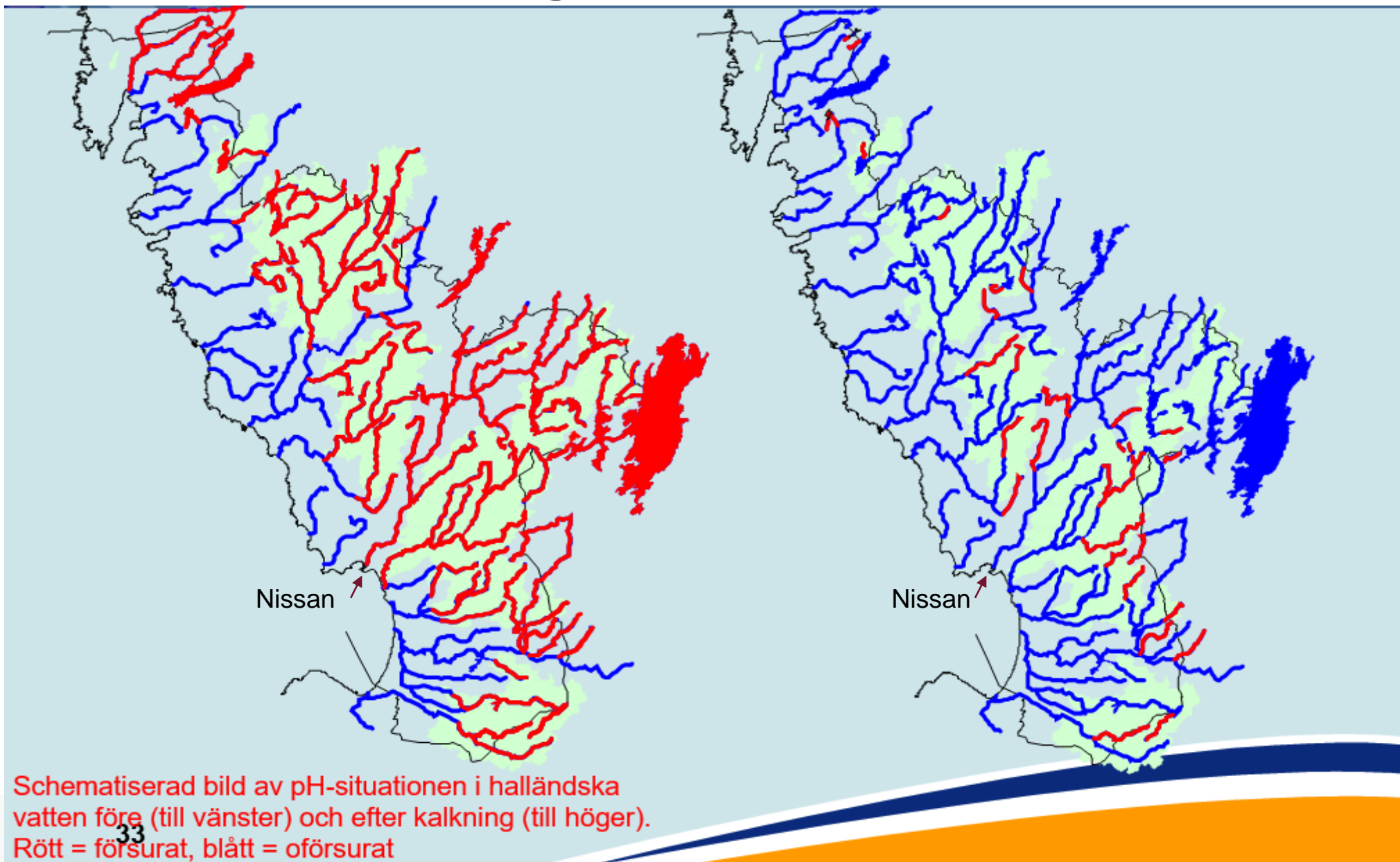
- Total syrebrist i huvudfåran varma somrar, bla 1969
- "Oskarsström: riklig påväxt av smutsvattenalg på stenar o stränder. Slammiga bottnar, luktade illa"
- 1970, 750 000 m³ fiberslam från Hylte till havet.
- "Skitprinsarna paradis"

-
- A close-up photograph of a person's hand holding a trout in water. The fish is partially submerged, and its head is being held by the hand. The water is dark and has some ripples. The background is slightly blurred, showing what appears to be a boat or a structure.
- **Omfattande reningsinsatser under 1970-talet**
  - **Vattenkvaliten förbättras**
  - **Börjar förekomma öring i Nissan**
  - **Projekt Öring i Nissan kring Hyltebruk. Bengt G**
  - **Latent villkor i vattendom, smoltutsättning 1979**
  - **Första laxen på spö 1980**
  - **1981 Organiserat öringfiske Sännan.**
  - **1989 Fiskevårdsområde bildat**

Stor försurningspåverkan

- **Ca 75 % av all vildlaxproduktion i Halland kommer från kalkade vattendragsavsnitt**
Nissan 100 %?

Nissan den återuppståndna

Glimtar till ibland

Nissan den återuppståndna

Mattias Højman, Slottsmölleforsen april 2015

Nya problem

Puckellax
Laxodling Norge
Sjukdomar
Miljögifter
Nedragen kalkning
Klimatförändringar

Nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraftverk

Under de kommande 20 åren ska de flesta av Sveriges vattenkraftverk och regleringsdammar få moderna miljövillkor genom prövning i mark- och miljödomstol.

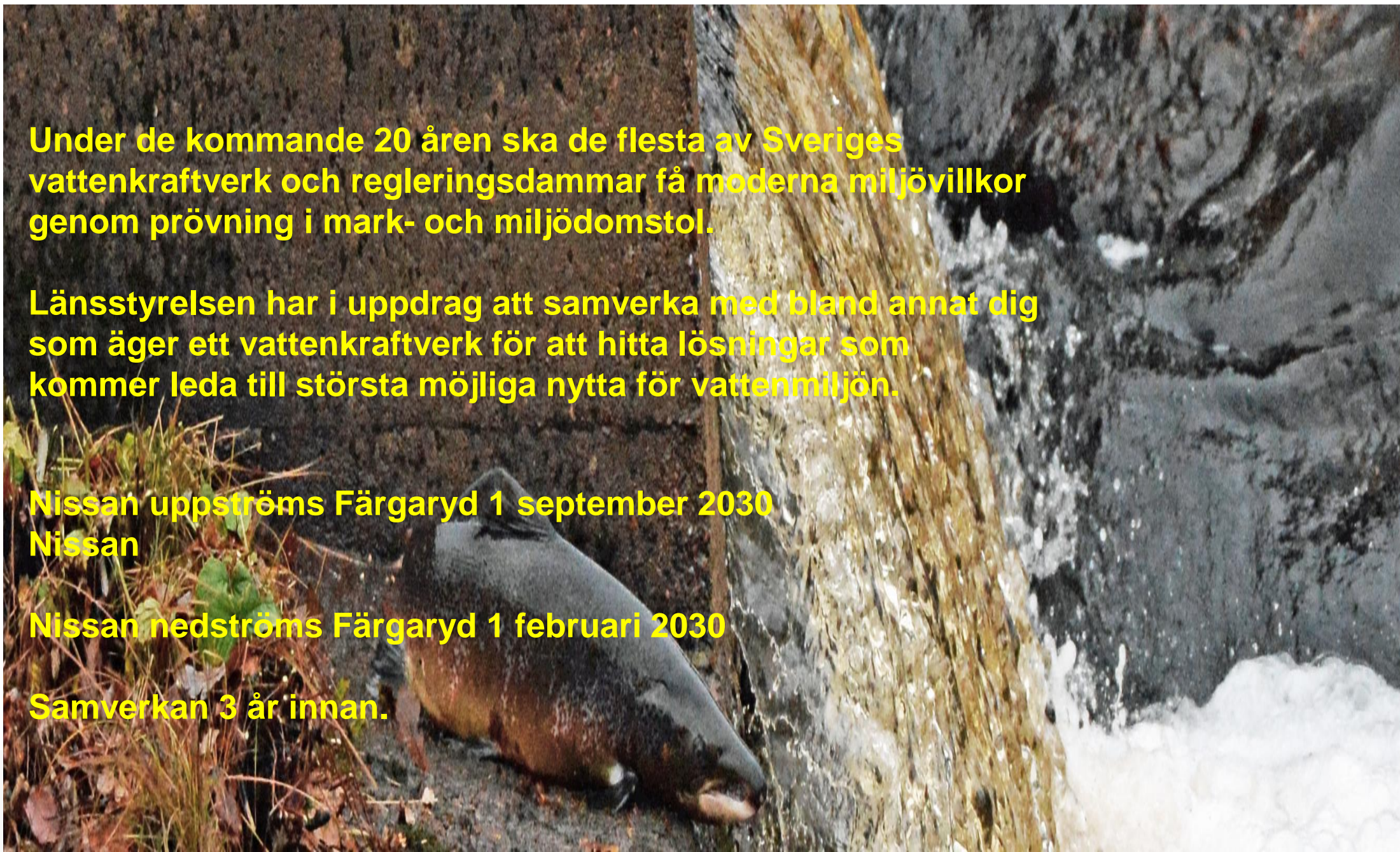
Länsstyrelsen har i uppdrag att samverka med bland annat dig som äger ett vattenkraftverk för att hitta lösningar som kommer leda till största möjliga nytta för vattenmiljön.

Nissan uppströms Färgaryd 1 september 2030

Nissan

Nissan nedströms Färgaryd 1 februari 2030

Samverkan 3 år innan.

Nissanlaxens historia

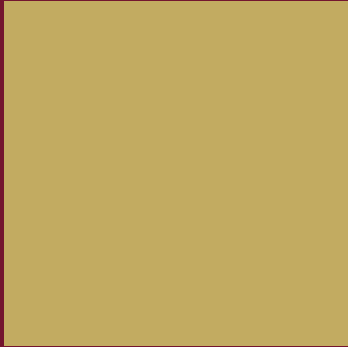
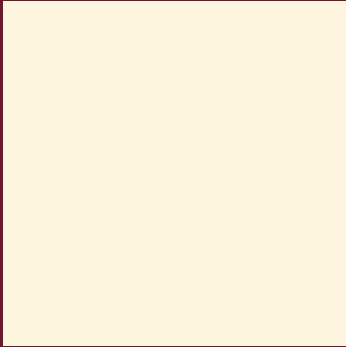
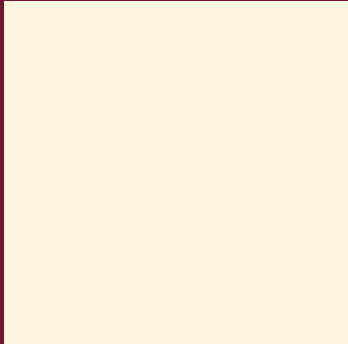
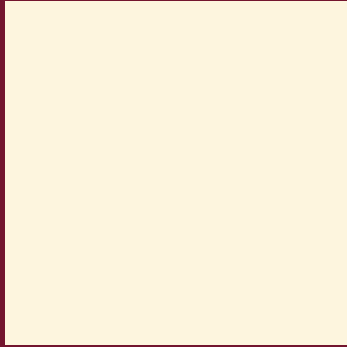
Tack för ordet!

Tack för ordet!

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN